

N:o 150.

Af herr **C. G. Grundell**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t
i fråga om beredande af söndagshvila åt tjänstemän och
betjente vid postverket m. fl.

Det nyss tilländagångna århundradet har företett en rik och storartad utveckling och förkofran på nästan alla områden, som visat, att vårt lilla folk ej stått tillbaka vid jemförelse med de stora kulturfolken. Om detta för fosterlandsvännen är glädjande att iakttaga och med tacksamhet bör erkännas, saknas likväl ej anledningar till bekymmer. En sådan är, att det med tillhjälp af den nyare tidens stora uppfinningar bedrifna och delvis af dem förorsakade rastlösa arbetet för timliga mål tagit en sådan omfattning, att söckendagarne ej för dess utförande anses tillräckliga, utan den dag, som af Gud sjelf blifvit gifven och förordnad ej blott till kroppslig hvila, utan äfven och i synnerhet till befrämjande af själens välfärd, i betänklig grad tages i anspråk för utförande af hvardagslifvets mångfaldiga arbeten och bestyr. Och likväl beror folkets och de enskildes väl i så hög grad derpå, huruvida den dagen hålles i helgd eller icke. Härom säger en af evangelisk lutherska kyrkans främste teologer under nyare tiden (Chr. E. Luthardt): »För att gifva tillfälle till gemensam gudstjenst har kyrkan, anslutande sig till det gammaltestamentliga sabbatsfirandet, bestämt *Söndagen*. Ingen annan anordning är i kristenheten så allmän och hos alla kyrkliga samfund så herskande som denna. Hon har en naturlig grund och en

religiös grund. Då den gammaltestamentliga lagen afsöndrade en dag och helgade honom åt hvilan, så motsvarar detta en lag i vår natur. Denna förderivas, fysiskt och andligt, om icke arbetets tid alltid åter afbrytes genom en hvilodag. Detta är ett behof så väl för det enskilda som det sociala lifvet. De fysiska och de andliga krafterna uttömma sig i förtid, om denna gudomliga naturordning missaktas. Men äfven familjelifvet och det borgerliga samfundslifvet lida skada. Och detta så mycket mera, ju mera arbetet i vår tid stegras, mer än förr tager alla krafter i anspråk, och familjens medlemmar genom nutidens arbeten dragas ifrån hemmet. Kropp och själ hafva behof af att en gång ordentligt hemta andan, glädjas åt hvilan och Guds verk på åker och äng, och föräldrar och barn hafva behof af att i ro tillhöra hvarandra och att åter lefva tillsammans, sedan arbetet så mycket söndrat dem, och hjertat längtar derefter att en gång lugnt kunna hängifva sig åt kärlekens och vänskapens gemenskap utan att bakom sig känna pådrifvarens udd. Anden dör bort, hjertat blifver tomt och öde, sjelfkärleken och det materiella sinnet blifver herskande, om hvilans och stillhetens dag fattas. England och Amerika veta väl hvad de göra, då de så strängt hålla på söndagshvilan. De veta, att deruppå bero deras välstånd och trefnad. Ty deras folk vore länge sedan utarbetadt, om icke den moderna industriens susande maskiner alltid åter med våld blefve stannade. Dessa folks söndagsfirande må synas oss allt för lagiskt, och deras puritanism skall städse hafva för vår känsla och vårt tänkesätt något motsägende. Men något kunna vi alltid lära af dem. På söndagens helgd beror till en stor del vårt folks framtid. Hittills är denna dag i vida kretsar utan någon välsignelse, då han likväl skulle vara en välsignelse. Men i verkligheten är han visserligen blott då en välsignelse, när han icke är en hvilodag allenast, utan en dag för firande, religiöst firande. Ty vi lefva icke blott för verlden, utan vi lefva äfven för evigheten. Och kropp och själ vilja glädja sig i lefvande Gud.»

Hvad angår enskilda arbetsgifvare, kan det väl i allmänhet sägas, att de åt i deras tjänst anstälde arbetare beredt tillfälle att få åtnjuta söndagshvila. Men i fråga om staten, den störste arbetsgifvaren, synes den ännu stå långt tillbaka uti ifrågavarande afseende, ehuru det visserligen med tacksamhet bör erkännas, att från dess sida under senare åren vidtagits beaktansvärda åtgärder i nämnda syfte. Några uppgifter med afseende på tre stora verksamhetsområden, i hvilka staten har rätt och pligt att ingripa ordnande och reglementerande, torde få lemnas i enlighet med från sakkunnigt håll benäget meddelade upplysningar.

1. Postverket.

Postanstalterna hållas å sön- och helgdagar öppna för allmänheten kortare tid än å söckendagar; de äro stängda ej blott de timmar, då allmän gudstjenst hålles i orten, utan derutöfver längre tid än å söckendagar, i den mån förhållandena å olika platser sådant medgifvit.

Göromålen å postanstalterna äro i regel mindre omfattande å sön- och helgdagar, enär befordran af så väl affärskorrespondens som tidningar då förekommer i mindre utsträckning.

Tjenstemän. Någon bestämd ordning för posttjenstemännens tjänstebefrielse å sabbat har icke af generalpoststyrelsen föreskrifvits; detta förhållande ordnas af postförvaltarna och ställer sig synnerligen olika vid olika postkontor allt efter personalens storlek och tjänstens fordringar.

I Stockholm voro, enligt uppgift från april 1899, af postkontorets 173 tjenstemän — bland dem ej medräknade afdelnings- eller filialpostkontorsföreståndare eller post- och telegraftjenstemän — 153 befriade från tjenstgöring minst hvar annan sön- eller helgdag; 13 åtnjöto sådan ledighet mindre ofta, och de återstående 7 tjenstemännen voro icke frikallade från tjenstgöring någon hel sådan dag.

Enligt uppgift från Göteborg april 1899 voro af postkontorets 62 tjenstemän 37 befriade från tjenstgöring minst hvar annan sön- eller helgdag; 10 åtnjöto dylik ledighet mindre ofta, under det att de återstående 15, hvaribland 4 post- och telegraftjenstemän samt 4 afdelningsföreståndare, icke åtnjöto ledighet någon hel sön- eller helgdag.

I Malmö voro april 1899 tjenstemännen befriade från tjenstgöring hvar annan, hvar tredje eller hvar fjerde sön- eller helgdag.

Hvad angår förhållandena vid jernvägsposten, måste tjenstgöringen derstädes uppehållas i samma utsträckning under sön- och helgdagar som under söckendagar. Den vid jernvägsposten anställda tjenstemannapersonalen erhåller dock söndagsledighet så till vida, att den hvilotid, som ansetts böra tilldelas nämnda personal mellan de särskilda resorna, stundom infaller jemväl på sön- eller helgdag.

Vaktbetjente. Beträffande den talrika grupp af vaktbetjente, som användes till brefbäring, breflådtömning och dylika göromål, har, för inskränkning i dessas tjenstgöring, föreskrifvits, att allenast *en* brefbärings-tur skall utgå å sön- och helgdagar. Senast har denna bestämmelse genomförts i Stockholm, der den är gällande sedan juli månad 1899.

Denna inskränkning i brefbäringen har medgifvit möjlighet för en vidsträckt tjänstebefrielse för dessa vaktbetjente å sön- och helgdagar. Till ytterligare lättnad hafva mångenstädes vederbörande postförvaltare blifvit af generalpoststyrelsen bemyndigade att till tjänstgöring i brefbärarnes ställe hvar fjerde sön- och helgdag inkalla andra personer, som härför aflönas af postverket.

På detta sätt har i allmänhet fullständig tjänstefrihet åtminstone hvar fjerde sabbatsdag beredts ifrågavarande vaktbetjente, utan att härigenom någon minskning i deras löneförmåner tillskyndats dem.

I Stockholm är förhållandet än gynsamare. Der har, utan särskildt anslag från postverket, fullständig ledighet kunnat beredas det öfvervägande flertalet vaktbetjente hvar annan sön- och helgdag. Det återstående mindretalet åtnjuter på postverkets bekostnad ledighet hvar tredje dylik dag.

I Göteborg och Malmö är tjänstebefrielsen den allmänna, d. v. s. hvar fjerde sön- eller helgdag.

Hvad slutligen angår de vid jernvägs- och landsvägsposterna anstälde vaktbetjente, gäller om dessa hvad ofvan är anfördt rörande tjänstemannapersonalen vid jernvägsposten.

2. Statens jernvägar.

I Jernbanebladet n:is 21 och 22 för år 1895, som innehåller redogörelse angående jernvägsammansällskapets elfte allmänna möte i Köpenhamn den 29—31 augusti 1895, förekommer ett anförande af byråchefen G. Welin, som till mötet meddelade upplysningar om förhållandena vid de svenska statsbanorna i fråga om personalens söndagshvila. Och då förhållandena i nämnda afseende, enligt hvad mig blifvit sagdt, fortfarande i allt väsentligt äro desamma, tager jag mig friheten anförä hufvudsakliga innehållet af ifrågavarande till mötet lemnade meddelande.

Den grundläggande bestämmelsen i fråga om den svenska statsbanepersonalens söndagsledighet återfinnes i tjänstgöringsreglementets 15 § 4 mom., der det föreskrifves: »Tjänstledighet för beivande af gudstjänst skall vederbörande afdelningsföreståndare, så vidt möjligt är, bereda underlydande personal minst hvar tredje söndag».

Att bestämmelsen fått denna något tånjbara form och icke uttryckligen fastslagit ledigheten till hela söndagen, torde ha berott — förutom derpå, att man velat framhäfva den principiella synpunkten af söndagens betydelse för och ställning inom den kristna staten som sådan — äfven

på den med jernvägarnes egenartade förhållanden sammanhängande nödvändigheten att icke gifva allmänt gällande föreskrifter en allt för bestämd och kategoriskt bindande form. Emellertid medför det generella medgifvandet af tjänstledighet för beivrande af gudstjänst i regeln ledighet för hela söndagen.

I nära anslutning till tjänstgöringsreglementets bestämmelse rörande söndagsledigheten står ordningsreglernas i § 14 meddelade bestämmelse derom, att godsexpeditioner hållas öppna endast helgfria dagar, hvaraf åter följer, att fraktgods icke mottages till befordran, ej heller får utlemnas under sön- och helgdagar.

Äfven i fråga om paket- och ilgods bestämmer samma § i ordningsreglerna, att dylikt gods mottages och utlemnas under sön- och helgdagar endast å vissa, genom särskilda anslag å stationerna angifna tider.

Förutom de lättnader, som beredts personalen på grund af nu anförda stadganden rörande godsexpedieringen, har en annan anordning sedan jernvägarnes begynnelse i vårt land varit i enahanda syfte vidtagen, nemligen indragning under helgdagar af vissa godståg.

Till belysande af den omfattning, i hvilken indragning egt rum, har jag gjort en liten undersökning i fråga om åren 1865, 1875, 1885 och 1895.

Det visar sig då, enligt vederbörande tjänstgöringstidtabeller, att under sommaren 1865 af 13 ordinarie godståg 4 voro anordnade allenast under söckendagar och ytterligare 4 allenast tvenne hvardagar i veckan; vidare att under sommarsäsongen 1875 af 39 ordinarie godståg ett antal af 6 anordnats endast under söckendagarne samt dessutom 2 endast under tvenne hvardagar i veckan; ytterligare att under sommartidtabellen 1885 af 59 ordinarie godståg 10 voro anordnade endast under söckendagar samt derjemte 6 under ett begränsadt antal hvardagar i veckan; samt slutligen, att under innevarande års sommartidtabell af 70 ordinarie godståg 10 äro anordnade under allenast söckendagar samt derjemte 3 under vissa hvardagar i veckan.

Derjemte torde kunna som en rätt allmänt gällande regel angifvas, att de extra godstågen gå blott under söckendagarne.

Det återstår nu att lemna en redogörelse för huru söndagsledigheten fördelats på de olika afdelningarna af den nära 12,000 man starka personalen vid Sveriges statsbanor.

Inom styrelsen och dess kontor är personalen i regeln ledig under

helgdagarne. Till undantag härifrån nödgar understundom det forcerade redovisningsarbetet å vissa kontor, särskildt kontrollkontoret.

Af *banafdelningens* personal åtnjuta banvakterna å de s. k. nattågs-linierna söder om Stockholm i regeln ledighet hvar annan söndag, och upprätthålles tjensten delvis genom användande af extra folk. Å linierna norr om Stockholm åtnjuta banvakterna i allmänhet ledighet hvar tredje söndag, och upprätthålles tjensten hufvudsakligen på det sätt, att två banvakter tjenstgöra för tre. På alla icke nattågslinier är meningen att successivt införa samma ordning som å de norrländska linierna. — Grindvakterna torde vanligen vara lediga hvar tredje söndag. — Banmästarne äro mestadels lediga hvar annan söndag, och föreskrifver gällande tjensteordning, att vissa banvakter skola dervid vikariera för dem. — För baningeniörer och öfverbanmästare kan ingen bestämd praxis eller föreskrift angifvas, utan anordnas söndagsledighet för dem efter anmälan för hvarje gång.

I fråga om *maskinafdelningens* personal må först erinras, att verkstäderna pläga vara stängda under söndagarne, på grund hvaraf den till 1,500 man uppgående verkstadspersonalen i regeln icke arbetar om söndagarne. — Pumpare och kolvakter m. fl. dylika betjente hafva vanligen hvar tredje söndag fri. — Tjenstemännen vid maskinafdelningen hafva i allmänhet söndagarne fria. — Hvad åter maskinafdelningens tågpersonal angår, så har densamma, på grund deraf att dess turer icke kunna anordnas med afseende å söndagarne, icke någon särskild söndagshvila. Deremot åtnjuta de emellan turerna vissa fridagar, och torde dessa kunna uppskattas till hvar fjerde dag.

Hvad slutligen beträffar *trafikafdelningens* personal, så kan i fråga om konduktörs- och öfrig tågpersonal sägas detsamma som om maskinafdelningens motsvarande personal. Stationspersonalens söndagsledighet åter varierar naturligen allt efter förhållandena. På de större stationerna torde ledigheten oftast infalla hvar annan söndag, och i genomsnitt för stationspersonalen torde hvar tredje söndag kunna betecknas som fridag.

Försöker man med ledning af hvad nu anförts göra en öfverslagsräkning, huru många man äro lediga hvarje söndag, så finner man, att, med frånräknande af tågpersonalen — 1,000 man —, ett antal af bortåt $\frac{2}{5}$ af den öfriga ordinarie personalen eller icke fullt 2,000 af 5,000 äro lediga hvarje söndag, under det att af den till c:a 6,000 man uppgående extra personalen sannolikt mer än hälften icke arbetar om söndagarne.

3. Statens telegraf- och telefonväsende.

Rörande telegrafverkets personal har jag ej kunnat inhemta mer, än att de större stationerna äro för allmänheten tillgängliga lika lång tid under sön- och helgdagar som under hvardagarne samt att tredje klas- sens stationer under söndagarne hållas öppna kl. 8—10 f. m. och 1—2 e. m. I fråga om de större telefonstationerna gäller hvad ofvan är sagdt om de större telegrafstationerna. De mindre hållas å söndagarne öppna under kortare tid än under hvardagarne. Tiderna, då de för allmän- heten äro tillgängliga, äro dock olika på olika stationer, t. ex. 8—10 1—5, 8—10 2—5, 8—10 3—5, 9—11, 9—10 1—3, 9—10 1—2 4—6, 9—10 6—9, 9—12 o. s. v. Derjemte meddelas, att då abonnenter förklara sig åtnöjas dermed, att station å söndagar hålles öppen under kortare tid än förut varit vanligt, blir sådan anordning af styrelsen godkänd.

Den knappa tid, som varit mig tillmätt för utarbetande af förelig- gande motion, har ej medgifvit att söka vinna upplysning om huru det i utlandet ställer sig på ifrågavarande områden. Dock torde det tillåtas mig att tillfoga följande notiser:

I Tyskland, der frågan om postpersonalens söndagshvila år 1899 var föremål för riksdagens uppmärksamhet, gäller som regel, att tjänstemän och betjente äro under hvarje period af tre veckor befriade från tjänstgö- ring åtminstone en hel söndag eller två halfva söndagar. För inemot hälften af personalen är denna tjänstebefrielse ännu mer utsträckt.

Inom vissa postområden, såsom i Tyskland, England och Amerikas Förenata stater, äro åtgärder vidtagna till begränsning af paketposttrafiken under sabbaten.

I Schweiz beslöt nationalrådet å 1890, att de ordinarie godstågen skulle inställas på söndagarne. Derigenom har söndagstjänstgöringen i fråga om tre fjerdedelar af hela godstrafiken bortfallit, under det att den återstående fjerdedelen endast genom internationel öfverenskommelse kan afskaffas.

Hvad banpersonalens söndagshvila angår, är det bestämdt, att af de 36 årliga, genom lag bestämda fridagar skola minst 17 vara sön- dagar. När lokomotivpersonalen på Gotthardsbanan i en petition hade förklarat, att de icke begärde dessa 17 söndagar, föreslogs det, att de skulle undantagas från den allmänna bestämmelsen, men detta bekäm- pades mycket energiskt med den motiveringen, att *söndags- och hvardags-*

hvila ingalunda har samma betydelse för familjelifvet, och förslaget förkastades derpå af nationalrådet.

I Belgien har under år 1890 på regeringens initiativ den anordning kommit till stånd, att godstrafiken inställes på söndagar och stora helgdagar.

Af det ofvan sagda framgår, att behovet af söndagshvila för de stora kårer, hvarom här är fråga, ej af staten blifvit förbisedt, utan beaktadt, och att åtgärder vidtagits, som äro värda allt erkännande. Men äfvenledes torde medgifvas, att ännu mycket återstår att göra för att tillmötesgå de berättigade krafven från de många tusental af i statens tjänst anställda män och qvinnor, hvilka till gagn för den stora allmänheten arbeta sig trötta, på det snabbt och säkert må kunna befordras personer, varor, skriftliga och muntliga meddelanden. För ytterligare fortgång på den inslagna vägen kräfves dock ej allenast ingripande från statens sida, utan äfven behjertande och tillmötesgående från allmänhetens sida, hvars intressen härvid på det närmaste beröras. Och det vågar man hoppas, att flertalet bland vårt folk ej med missnöje, utan med tillfredsställelse skulle helsa sådana anordningar, hvarigenom söndagshvila bereddtes åt statstjenare, hvilka nu helt eller delvis sakna denna dyrbara förmån. Exempelvis torde få nämnas, att, när under generaldirektören Roos' tid af några enskilda personer gjordes hemställan, att brefbärarnes i Göteborg turer om söndagarne skulle inskränkas till *en enda*, nämnde chef visserligen välvilligt lyssnade till framställningen och äfven vidtog åtgärd i den önskade riktningen, men tillika uttalade farhågor, att allehanda klagomål skulle förspörjas från invånarne i den stora handelsstaden. Men *ingen* klagan afhördes. Och den nämnda ordningen har nu under många år varit gällande.

På statsmagternas intresse för den ifrågavarande saken beror dock i väsentlig mån, huruvida söndagsledighet må kunna i någon mån beredas dem, som nu ej hafva någon sådan, och i högre grad förunnas dem, som vissa dagar af året äro tillförsäkrade sabbatshvila. Att verka för ett sådant mål synes vara en stor uppgift, för hvars lösning en *kristen* stat ej bör rygga tillbaka, fastän den är förenad med svårigheter och säkerligen ej kan vinnas utan ekonomiska uppoffringar. Dessa uppoffringar skola dock utan tvifvel i ej ringa mån ersättas genom det gladare mod och de ökade krafter, hvarmed de skola gå till sitt arbete, hvilka blifvit delaktige af hvilodagens välsignelse. Statens föredöme uti ifrågavarande hänseende torde ock med visshet helsosamt inverka på enskilde, större

arbetsgifvare, t. ex. enskilda jernvägs- och telefonbolag, hos hvilka personalen med afseende på söndagshvila är ogynsamt lottad. För den utomstående framställer sig gerna den frågan: om i andra större länder, i hvilka samfärdselmedlen äro ännu rikare utvecklade än i vårt land, större söndagsledighet kunnat medgifvas, skulle ej något liknande kunna ske äfven hos oss? Skulle det för oss behöfva förefalla betänkligt att beträffande postverkets och jernvägens personal gå ännu något steg längre än som skett och att i fråga om telegraf- och telefonpersonalen, som nästan är beröfvad all söndagshvila, göra något i syfte att bereda dem likställighet med de ofvannämnda? Jag tillfogar till slut några behjertansvärda ord af en talare vid det ofvan åberopade jernvägsmannamötet: »Vi er ikke længere nogle faa Individier, hvis Vel overfor det almene spiller en underordnet Rolle, men vi er en saa stor og integrerende Del af det borgerlige, arbejdende Samfund, at det er fuldt forsvarligt, at vi, der ogsaa ere Familiefædre, Opdragere for en Generation, der skal sendes ud i Livet for at virke og arbejde efter det Grundlag, vor Opdragelse har givet den, at vi søge at opnaa Plads for vort individuelle Liv, Plads for og Tid til at udføre og værne om de Opgaver, der udover Livsgjæringen stilles som uafviselige Krav til os. — Som et af de allervigtigste Krav, vor Stand bør opstille, og som alt for længe har været ladt ude af Betragtning, er Jernbanernes rette Forhold til Søndagen. Som Udviklingen er gaaet fremad, have Jernbanerne ikke i Driftsmaaden taget tilstrækkeligt Hensyn til Hviledagen, kun i England og Amerika skete dette fra Begyndelsen, og de have derfor let ved fremdeles at holde over den. Hos mange af os er Interessen for Søndagen sløvet som en Dag, der kun kommer de andre ved; hos andre har det lagt et Tryk paa Familielivet, hvor Børnene opvoxe i Hjemmet uden at se Forskel paa Hviledagen og de andre Ugedage. Det er ingenlunde min Hensigt at ville forsøge nogen Udvikling om Søndagens Betydning og rette Brug, det er og maa ogsaa være en Følelsessag for den enkelte, men af de Følelsessager rigtig nok, som ogsaa den enkelte bør kunne forlange respekteret; men jeg maa dog accentuere, at de nordiske Riger have en statsunderstøttet Folkekirke, en Statsreligion, til hvilken en hver given Lov skal og bør tage Hensyn og regne med, og at Statsinstitutioner saaledes ogsaa bør tage skyldigt Hensyn og give private Institutioner af samme Art det Forbillede, uden hvilket disse intet ville kunne udrette. — Hvad jeg her har tilladt mig at omhandle, arbejder sig mere og mere frem til et Samfundsspørgsmaal, og det ganske naturligt som en Kontravægt mod den stedse hidsigere og mere opslidende

Ernæringskamp de 6 Ugedage, og dette ikke mindst for en af Nutidens største Korporationer, Jernbanemændenes; nordfra og sydfra rykker Sagen os nærmere og saa stærkt ind paa Livet, at den ikke mere kan overses. Og her staa vi ikke overfor et uløseligt Spørgsmaal. Vi skulle end ikke prøve ny, ukjendte Veje at løse Spørgsmaalet paa. Her er intet Spring i Blinde ud i det ukjendte. Vi behøve blot at se paa, hvorledes andre have løst det for os. — Vi erindre alle den bekjendte Ytring af Henri quatre om Hønen i Suppegryden om Søndagen. Hønen og Gryden kunne vi Jernbanefolk vel nok skaffe os, men Søndagen — maa vi bede om den.»

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt tillåter jag mig vördsamt hemställa,

att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta verkställa utredning om huru och i hvad mån åt de tjänstemän och betjente vid postverket, statens jernvägar, statens telegraf- och telefonväsen, som hittills icke åtnjutit ledighet under sön- och helgdagar, sådan måtte kunna beredas, äfvensom huru ökad sabbats-hvila måtte kunna tillfalla dem af nämnde tjänstemän och betjente, hvilka redan i större eller mindre mån åtnjuta tjänstebefrielse under ifrågavarande dagar.

Stockholm den 26 januari 1900.

Carl G. Grundell.